

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

E. Zwarteveen

De wijde blik: De juiste kijk

„MAAR..... GIJ ZULT MIJN GETUIGEN ZIJN.....
TOT HET UITERSTE DER AARDE”

Handelingen 1:8

Veertig dagen lang is de Here Jezus na zijn opstanding telkens weer aan de discipelen verschenen. Nu is het dan zover: het moment is aangebroken, dat Hij zal worden opgenomen.

Nog eenmaal is Hij met de Zijnen de Olijfberg opgegaan. Daar zit Hij nu met hen aan, Hij gebruikt met hen de maaltijd.

Een vredig moment. En tegelijk een geladen ogenblik. Gods heil gaat voort. Zijn Koninkrijk komt. Het breekt baan in de wereld.

Maar dan klinkt daar — voor ons gevoel mogelijk wat storend — die vraag van de apostelen (vs. 6): Here, herstelt Gij in deze tijd het koningschap voor Israël!

Vele verklaarders van dit Schriftgedeelte hebben heel wat kritiek op deze vraag. Calvijn zegt er zelfs van: evenveel dwalingen als woorden. Maar waarom eigenlijk? Gemakkelijk is te begrijpen hoe ze tot deze vraag komen. De Here heeft immers, zovaak Hij hun nu die veertig dagen verschenen is, gesproken over al wat het Koninkrijk Gods betreft (vs. 3). En daarnet heeft Hij hun nog geboden Jeruzalem toch vooral niet te verlaten, maar te blijven wachten totdat binnenkort de Heilige Geest, die hun beloofd is, over hen zal komen (vss. 4, 5). Wanneer dan bovendien het antwoord van de Here op deze vraag helemaal geen aparte verwijten aan hun adres bevat, waarom zouden wij dan nog reden hebben in den brede kritiek op hen te gaan oefenen?

Laat ons toch liever allereerst duidelijk zijn uit dit verhaal, dat de discipelen hier allen vol zijn van een gespannen verwachting. Wát komt er? Nu de Here Christus dood geweest is en leeft moeten er ook verder wel heel geweldige dingen gebeuren. Daar heeft Hij trouwens sinds zijn opstanding hun ook van gesproken. En dat is nu hun gelovige hoop. En dat is meer dan van ons vandaag vaak gezegd kan worden. Wat zitten wij vaak neer zonder zekerheid en verwachting. Hoewel toch Jezus Christus als onze Verlosser ons verkondigd is en wij alle reden ontvangen hebben Hem te belijden als onze eeuwige Koning, door Wie de Vader alle ding regeert. En hoewel toch ons niet minder dan de apostelen Zijn Geest is toegezegd.

Er is werkelijk alle reden nu vol spanning uit te zien naar iets geweldigs. De doorbraak van het Koninkrijk. Daar hebben de discipe-

len van gehoord. En daar rekenen ze nu op. Omdat ze in Christus, de van God gegeven Koning geloven. Omdat ze vertrouwen, dat Hij binnenkort door Zijn Geest krachtig zal gaan werken. Vandaar nu hun vraag: Here, herstelt Gij in deze tijd het Koningschap voor Israël?

Ja, en dan blijkt inderdaad in hun vraagstelling, dat ze nog echt wel wat al te aards en te beperkt denken van het Koninkrijk der hemelen. Hun gedachten gaan uit naar het „hier”: ze verbinden het Koninkrijk alleen maar met Israël. En hun verwachting gaat, hoe gespannen ook, niet verder dan het „nu”: in deze tijd. Aan dat gevaar, waarvoor ze eerder (bijv. Lukas 17) meerdere malen gewaarschuwd zijn, aan die in-perking van het Rijk Gods tot het „hier en nu”, zijn ze ook nu nog niet ontkomen. Maar nogmaals: laten wij, die aan dit gevaar zelfs nu nog beslist niet zijn ontvloten, van verdere kritiek ons onthouden. En laten we dan ook blij zijn, dat toen de apostelen deze vraag, die bij hen leefde, aan de Here Jezus voorlegden. Zo immers krijgen wij vandaag nog, zoals eens de apostelen, uit het antwoord van de Meester op deze vraag meerder en rijker inzicht in de dingen van het Koninkrijk Gods.

Wát een antwoord! Heerlijk.

Daar staat de Heer met zijn apostelen op die Olijfberg. Een verheven plek. Een schoon panorama ontrolt zich daar voor je ogen: Het Joodse land, Jeruzalem, de tempel. Maar terwijl dan de blik der discipelen niet verder reikt dan het Joodse land en Jeruzalem, de stad des groten Konings... Terwijl hun gedachten over het Koninkrijk niet verder gaan dan de kwestie wat er binnenkort voor groots in en voor Israël gaat geschieden, staat daar de Here Christus bij hen. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Zijn blik wiekt dan ook wijd uit tot over de horizonen van het Israëlietisch land de hele wereld over. En zijn gedachten des vredes omspannen alle tijden en gelegenheden van Zijn Rijk.

Hij zegt het: gij vraagt daar nu naar, mijn discipelen, maar die tijden of gelegenheden te weten is niet uw zaak. Gelukkig niet. Dan zou het Koninkrijk een zaak worden van menselijke berekening en aardse verwachting. Maar de Vader heeft daarover de beschikking aan Zich gehouden. Gelukkig wel. Want nu ligt het alles veilig en zeker in de handen van de Vader, die goed voor Zijn kinderen zorgt. En nu kunnen de kinderen des Koninkrijks het vol vertrouwen de Hemelse

Vader overlaten: wacht maar; weest niet bezorgd; Hij zal het maken. De tijden en gelegenheden worden door Hem beheerst. Daarom komt het altijd goed. En wordt het altijd nog beter.

En Hij zegt het: het Koningschap voor Israël? Maar waarom toch zo beperkt van blik, mijn discipelen? Vers 8: Jeruzalem? Jazeker, de stad des groten Konings. Daar gaat ge nu heen. Daar zult ge met de Heilige Geest gedoopt worden niet vele dagen na dezen. En daarom: daar zult ge beginnen getuigen te zijn van Mij, de grote Koning, aan wie alle macht in hemel en op aarde gegeven is. Maar dan ook verder: in geheel Judea. En Samaria. En... TOT HET UITERSTE DER AARDE.

Merkt u hoe Christus hier staat en spreekt als macht-hebbende? Alle macht hebbende? Hij geeft hier maar niet een bevel zonder meer, zoiets als een laatste legerorder voor de grote aanval, maar Hij stelt het vast. Zo zal het gaan nu Hem alle macht gegeven is. Nu Hij binnenkort de Heilige Geest over hen zal doen komen, nu zullen ze door Zijn kracht steeds voortgaan. Nu zullen ze getuigen van Christus zijn: Ze zullen mogen en kunnen vertellen van Hem. Alles. Alle feiten. Heel nauwkeurig. Zoals Johannes het later in zijn eerste brief zegt: hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze eigen ogen, hetgeen wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben van het Woord des levens, dat getuigen en verkondigen wij. ZO gaan de apostelen van Christus de wereld in. Getuigend. Tot het uiterste der aarde.

Geweldig, wat gaat Zijn koningschap ver. Tot het uiterste. Over alle volkeren. Ook over ons. Wat een liefdevolle zorg: daarvoor gaat Hij naar de hemel, daartoe zendt Hij Zijn Geest, opdat allen en een ieder Zijn getuigenis in de prediking des Koninkrijks zullen horen. Wat is Zijn blik wijd. Wereldwijd! Hij ziet ook ons. Wat is Zijn kijk vol van genade: Zijn getuigenis over heel de aarde opdat een ieder, die in Hem gelooft niet verderve, maar eeuwig leven hebbe.

Dát is nu ZIJN koningschap. Zover gaat het. Zo krachtig zal het doorbreken. Totdat op de prediking van Zijn getuigenis al de Zijnen zijn toegebracht en de volheid van Gods Rijk gekomen is.

Zijn we er toch wel van onder de indruk? Ja? Maar dan vraag ik u meteen: hoe wijd gaat uw blik en hebt u deze juiste kijk?

Wij kunnen geen getuigen meer zijn zoals de apostelen: oog- en oorgetuigen van Christus. Maar het zal toch voor ons, als gemeente van Hem, kenmerkend moeten zijn — dat kan niet anders en zo belijden we dat ook naar de Schriften als het kenmerk van de ware kerk — dat we dit getuigenis in de prediking doorgeven. Verkondigen. Onbeperkt. Met wijde blik. Dat is de enig juiste kijk. Door Christus ons geleerd. Daarvoor is Hij naar de hemel gegaan en regeert Hij nu over ons door Zijn Woord en Geest.

Is het er dus bij ons? Deze wijde blik? Deze juiste kijk van de ware kerk?

Wat moeten we ons nog bekeren van veel bekrompenheid!

A. Plaatsman

Het inferno als museum

Europa is een groot museum: het verleden blijft er levend in de voortbrengselen van het voorgeslacht. De cultuur van de vorige generaties, en hoevele zijn er dat?, manifesteert zich in velerlei vorm, afhankelijk van tijd, land en streek. En die cultuurmonumenten vervullen zo een functie in het heden. Ze geven er kleur aan, zeggen we en moeten niet onder de wals van de techniek en de efficiëncy vernietigd worden. Ons geslacht heeft de taak die monumenten te restaureren en te bewaren. O, die tand des tijds...

Wat een schittering en pracht valt er te bewonderen in onze grootse cultuur! Ieder land roept u op ze te komen zien en bewonderen, of een bedevaart te maken naar de ruïnes van vroegere grootheid. Niet alleen de tand des tijds, ook het geweld, de machtsstrijd die er alle eeuwen door geweest is, heeft die ruïnes veroorzaakt. Het spoor van die strijd kunnen we trouwens ook volgen, met name dat van de beide wereldoorlogen: er zijn talloze oorlogsmusea en oorlogskerkhoven in ons werelddeel. De laatste zullen ons (misschien) in deze dagen het meest voor de geest staan. Wie kan het verdreit peilen dat achter de kruisen verborgen ligt?

Er zijn nog andere begraafplaatsen, die ons, d.w.z. de ouderen onder ons, intens confronteren met de laatste wereldbrand: de erebegravingen bij Bloemendaal en Loenen, waarop vele verzetsstrijders begraven liggen. Ze voeren onze gedachten ongewild naar oorden, waar 35 jaar geleden de hel op aarde kwam: de concentratiekampen in en later buiten Duitsland, waar miljoenen mensen, gekweld door de satanische machtsdrift van de bruinhemden, hun dagen gesleten hebben, ondergegaan zijn of het uur van de vrijheid beleefd hebben. Deze plaatsen zijn nog te vinden, sommige zijn gemarkeerd, andere kan men u nauwelijks nog aanwijzen. Enkele zijn... een museum geworden. Herinneringen aan de „cultuur” van een voorbije periode, toen het hakenkruis over Europa was geworpen. Zo liggen daar: Auschwitz, Buchenwald en Dachau. Alle drie zijn ze trekpleisters van het moderne toerisme. Als men naar het zuiden reist, doet men ook „even” Dachau aan, zoveel is het niet om. Een reisbureau heeft de naam al in de advertenties staan, zelfs met het portret van een van de vermoorden er bij: de dapperere rooms-katholieke geestelijke Titus Brandsma, die in 1942 in Dachau stierf. Maar men betreedt een museum van het Beest, waar het kijken de meesten zal vergaan zo ze werkelijk iets zien. Honderdduizenden zijn al in Dachau geweest en nog velen zullen volgen, want het is „in”. En wie er het terrein betreedt, vindt op die plaats van de morele ontucht en van de „Umwertung aller christliche Werte” van het nationaal-socialisme nu de kapel waar het Evangelie verkondigd wordt. Naast de synagoge staan een rooms-katholieke en een protestantse kerk. De laatste, in zijn bouw Ps. 130 symboliserend, werd vorig jaar ingewijd met een preek van ds. Niemöller, de man die acht jaar in een concentratiekamp heeft doorgebracht als persoonlijke gevangene van de Führer van het nazirijk. Ze staan er als een teken dat het evangelie toch overwonnen heeft en als een getuigenis voor deze generatie.

Dachau is een bekende naam onder ons geworden sinds de oorlog. Er zijn immers veel boeken verschenen over de kampen, het is zelfs een speciaal genre literatuur geworden: dagboeken, herinneringen, gedichtenbundels zijn er vele verschenen en verschijnen nog. Ja, er zijn auteurs die er nooit meer los van komen. Heel duidelijk is dat bij Ed Hoornik,

die ook enkele jaren in Dachau heeft „gewoond” en van wie een gedicht begint met de regel: „Ik weet niet of ik Dachau of de wereld zeg”. In zijn onlangs verschenen novelle: „De overlevende”¹⁾ blijkt, dat hij nog niet bevrijd is van de verschrikkingen van toen. Zij „speelt” in Spanje, in een hotel bij de kust, waar een atoombom is zoekgeraakt, maar een groot deel van het boek brengt u terug in het kamp. Ik vermoed dat deze dichter bij de lezers niet zo bekend is, evenmin als de geschriften van de onlangs overleden schrijver Nico Rost dat zullen zijn. Ook een man van het linkse front, een nonconformist en boeiend schrijver. Wie in Groningen woont, moet zijn fijnzinnig werkje: „De vrienden van mijn vader” gelezen hebben. Hij beschrijft daarin de jodenwijk rondom de Folkingestraat zo subliem, zo echt, zo indringend en met een liefde als men weinig in de literatuur tegenkomt. Het zou een schending zijn er iets uit te citeren. Deze patriciërszoon werd links-socialist en internationaal georiënteerd als hij was, leefde hij intens mee met alles wat er in Europa gebeurde in de dertiger jaren. Het nationaal-socialisme leerde hij in Berlijn van nabij kennen en geraakte in 1933 al in een kamp. Hij werd de grote bestrijder van het fascisme, zodat het niet hoeft te verwonderen dat hij in Dachau terecht komt. Daar schreef hij een van de boeiendste dagboeken uit de kamp-literatuur: Goethe in Dachau. Op vodjes papier heeft hij zijn gedachten opgeschreven en later uitgewerkt. Zijn grote kennis van de literatuur blijkt uit die aantekeningen, waarmee hij in 1944 een begin maakte. Goethe en de geest waaruit die leefde, de idee van de menselijke vrijheid en waardigheid, hielden hem op de been. Het is zijn religie, maar die belijdt hij ook heel zuiver en consequent. In tegenstelling tot zijn vrienden, die hij ook onder de geestelijken heeft, twijfelt hij niet aan de regeneratie van Duitsland, omdat hij vast gelooft in de kracht van de menselijke geest, die alle on-menselijke krachten vernietigen zal. Goethe zal in zijn Heimat overwinnen, zijn boodschap zal zegevieren. Deze man is een van de weinigen geweest, die zich daarvoor direct na de bevrijding heeft ingezet. Hij reisde heel Duitsland door, waar hij vooral de jongeren wilde bereiken aan wie hij onverbloedigd de schanddaden der vadersen voorhield, maar aan wier (her)opvoeding hij graag wilde meewerken.²⁾

Meer bekendheid hebben genoten de boeken, die de beide predikanten Knoop en Overduin na de oorlog hebben geschreven over hun kamptijd. De eerste gaf het de titel: „Een Theater in Dachau” mee; de ander noemde het: „Hel en Hemel van Dachau”.³⁾ Ik vermoed dat ds. Knoop in onze kring meer lezers heeft gehad dan ds. Overduin, want ze verschenen toen de dichte kruitdamp van de broeder- en predikantenstrijd over Hollands gescheurde kerkdak getrokken was. Bij mijn weten heeft Knoop's werk slechts een herdruk gehad, maar Overduin's boek is vele malen herdrukt. In 1960 verscheen de vijfde druk, een pocketuitgave en deze kreeg zes jaar later een volgende druk. Terecht, menen we, al blijft het jammer, dat het enigszins verkort werd herdrukt. Het in 1945 geschreven document humain had, gedateerd als het is, „ongehavend” uitgegeven moeten zijn.

Het is verleidelijk de beide „memoires” te vergelijken. Hoe verschillend zijn ze geschreven! Knoop kreeg een inleidend hoofdstuk van Schilder mee en de auteur zelf, dapper strijder voor het vrije woord en een vrije kerk, heeft een agressieve manier van

zeggen. Zijn inleidend hoofdstuk is lang en geeft zijn visie op de gereformeerde leiders, van wie er velen naar zijn mening verstek lieten gaan. Dat velen wel op het front stonden heeft veel minder of eigenlijk geheel niet, de aandacht van de schrijver. Wie het boek nu, als men wat afstand heeft genomen en wat meer weet, leest, ontkomt niet aan de indruk, dat dit boek geheel is afgestemd op de kerkelijke situatie van 1944-45. We vinden er iets in terug van de groepsstrijd die toen al jaren woedde en die de scheur langzaam ging trekken. Het verslag van de kamptijd zelf is de toepassing van de tekst uit 1 Corinthe 4: 9: we zijn een schouwspel geworden voor de mensen: slaven in Dachau. Wat opvalt is, dat hij alleen die predikanten noemt, die Schilder in zijn eerste artikel in de Reformatie van na de oorlog ook vermeldde: Kapteyn Sietsma en Tunderman, die alle drie in Dachau gestorven zijn. Uit Knoop's boek zou men nooit raden, dat Kapteyn dan een grote vriend van Titus Brandsma is geweest, de rooms-katholieke geestelijke met wie hij zo'n goede geloofsgemeenschap had. We willen maar zeggen, dat Knoop het geheel echt in een bepaald kader heeft geplaatst: het is het werk van een aanhanger der toenmalige reformatorische richting in de geref. kerken; van een man, die zich een nieuwe taak toegeschoven ziet uit Gods hand. Daarom werd hij gered uit de moordenaarsgreep, al vlakbij de dood. Het is kort gezegd het boek van een gereformeerd predikant, die zijn herinneringen opschrijft in de maanden dat hij de vrijmaking leidt. En als zodanig is het enig in zijn soort.

Overduin's boek ademt een geheel andere geest. „Natuurlijk”, zeiden we toen het uitkwam (en fluistert misschien nog iemand stilte voor zich heen), want hij behoorde tot een veel minder „geheide” groep, de veel minder verbondsmatige betekende dat in die jaren, wat ieder kan weten die de stukken in de vergeelde bladen leest.

Zo heel veel goeds kon hij niet doen. Toen hij zijn boek: „Het Onaantastbare” schreef was de kritiek niet van de lucht. Maar wat was de aanleiding van zijn gevangenneming in Arnhem? Een schoolstrijd, die al een jaar aan de gang was; de preek die hij hield op de biddag voor het christelijk onderwijs. Over verbond gesproken: hier viel er een voor. Via de gevangenis van Arnhem, waar eens Schilder gevangen had gezeten, voor wie hij zich in die tijd ingespannen heeft, naar ik meen, belandt ook hij via Amersfoort in Dachau. Zijn beschrijving is een geheel andere dan die van ds. Knoop, het is veel meer een verhaal, een verslag van de liederlijkheid, de kwelling, kortom van het leven der genummerden. Hij noemt veel meer lotgenoten, predikanten en anderen, van allerlei nationaliteit en levensovertuiging. En de hemel blijft open. Dat hebben beide boeken gemeen. Hoe kan het ook anders, als men samen de Christus belijdt? Beiden zijn als een levend wonder uit de hel teruggekeerd, een hel waarvan men in Duitsland al wel een en ander wist. Zongen de kleintjes daar niet 's avonds: Lieve Heer, maak mij vroom, dat ik niet in Dachau koom? Thuis wacht hun een steeds meer verwrongen kerkelijk leven, waarin beiden een geheel verschillende weg gingen. Knoop leidt de vergadering die de stoot tot vele vrijmakingen geeft; Overduin loopt, geëvacueerd uit Arnhem, in zijn oude gemeente Kampen bij de gemeenteleden binnen om ze van vrijmaking af te houden. En beiden schrijven scherpe stukken. Met de sporen van Dachau nog op de rug. Dat is de gereformeerde wereld van 1944. Overduin heeft daarover in de laatste jaargang van het Centraal Weekblad nogal eens wat geschreven. Het is hier niet de plaats daarop nader in te gaan, al hebben we in dit artikel met vrijmoedigheid deze uitweiding gemaakt. Christelijk verzet en kerkscheuring markeren de oorlogsjaren.

Beide boeken hebben hun eigen bekoring, beide geven ons een kijkje in het inferno, in één van de inferno's van de tientallen die er waren. De schrijvers behoorden tot wat de SS'ers de „Himmelhunde” noemden, die straks hun „hemelvaart” zouden beleven.

De geestelijken in Dachau, afgezonderd in een apart blok, ze zijn in een indrukwekkend boek gehuldigd door een... communist. Aan het slot van dit artikel willen we op dit Duitse boek wijzen. Wie Duits lezen kan en zich voor het nazidom interesseert, moet zich dit samenvattende werk: Die Frommen in der

Hölle aanschaffen.⁴⁾ Het beschrijft eerst die hel; de auteur Reimund Schnabel heeft er zelf jaren in geleefd, vertelt kort iets over de Duitse kerkstrijd, van evangelischen en katholieken,⁵⁾ geeft statistieken over nationaliteiten, rangen en geeft tenslotte de lijst van alle geestelijken, die in Dachau gezeten hebben in de jaren 1933 tot 1945: 125 bladzijden. 2771 telt hij er na moeizaam speurwerk van jaren, daaronder zijn 62 Nederlanders. Vele bekende namen vindt men in de lijst. Achter de meeste namen staat het sterfjaar.

Het zijn alle berichten uit de hel, door overlevenden ons voorgehouden. Niemand kan of mag ze ontkennen, of ongeloofwaardig achten. Dat deed men in de oorlog wel, zelfs in de kringen van het verzet. Daarover handelt de meest menselijke inaugurele oratie, die er ooit uitgesproken is in Nederland. Prof. dr. L. de Jong sprak vorig jaar over „Een sterfgeval te Auschwitz”, waarover de Joodse raad bericht had gekregen. Hij vertelt in zijn rede hoe berichten over de moorden in het oosten ons hebben bereikt en hoe er geen geloof aan is geschonken. Het rapport van Gersteins waarnemingen in Polen vindt men op het omslag afgedrukt.⁶⁾

Het is 4 mei geweest, de doden zijn herdacht, helaas plichtmatig, voor velen althans. Maar 4 mei herinnert aan een duivels rijk, aan de strijd van de Christus tegen de Antichrist, die beiden in hun gelovigen en volgelingen op deze aarde present waren.

Groningen, 2 mei 1968.

¹⁾ Ed Hoornik De Overlevende, 1968, Meulenhoff, f 6,90. Zie zijn bundel „Na Jaren”, 1955. Ook zijn verhalend gedicht „De Vis” (in „Vijf Gedichten”, 1966, Meulenhoff).

²⁾ Nico Rost - De Vrienden van mijn vader, Kruseman, 2e dr. 1966, 67 blz. Hij stierf in 1967, vlak voor de uitreiking van de culturele prijs van Groningen. Hij is het, die de stoot gegeven heeft tot de actie voor een Joods monument in Groningen, waarvoor nu een comité is opgericht.

„Goethe in Dachau”, 1e dr. 1946, met voorwoord van dr. Buskes. 2e dr. 1963. De ondertitel luidt: Literatuur en werkelijkheid. Over Duitsland na 1945 zie men de rubriek: Schuld en Boete - in Duitsland in de bundel verhalen „Tegenover de anderen” (1966).

³⁾ Ds. Herman Knoop - Een Theater in Dachau, uitg. Oosterbaan en Le Cointre, zonder jaartal. Het heeft een groot aantal bijlagen. Men zie ook „Opdat wij niet vergeten”, het gedenkboek van de Geref. Kerken over de jaren 1940-45.

Ds. J. Overduin - Hel en Hemel van Dachau, 1e dr. 1946; 5e druk is pocketuitgave (nr. 16 in de boekenreeks van J. H. Kok).

⁴⁾ Reimund Schnabel: Die Frommen in der Hölle, Geistliche in Dachau, 1966, 335 blz. Röderberg-Verlag, Frankfurt am Main.

⁵⁾ Daarover ook een goed hoofdstuk in D. Smidt: Martin Niemöller, Carillonreeks, 1965, vertaald door dr. Buskes. Daarin wordt Niemöller de kritiek niet gespaard, noch de Evangelischen. Knoop heeft in zijn boek geen goed woord over voor de Duitse predikanten in Dachau!

Voor de roomse kerk is belangrijk het grote werk van G. Lewy - De Rooms-katholieke kerk en Nazi-Duitsland.

⁶⁾ Dr. L. de Jong - Een sterfgeval te Auschwitz, 1967. Gerstein komt voor in „Der Stellvertreter”, hij was belijdend christen en in de SS gegaan om te weten wat er gebeurde. Hij is in 1945 in Parijs, in een gevangenis, door andere SS'ers vermoord.

Ik beweer dan, dat daar de kerk is, waar de leer wordt verkondigd waarop zij als fundament rust. Ook al mag dan de prediking met nog zoveel vlekken zijn bedekt, mij is het voldoende als de leer die het fundament van de kerk uitmaakt ongeschonden en onaangetaast is om de naam van kerk te handhaven.

Calvijn
Brief aan Pignaeus 5-1-'39

Kerkelijk Leven

Rectificatie

In het vorig nummer meldden we, dat er in de kerk van Bilthoven scheuring was aangericht. Hoe wij aan dat bericht kwamen, doet niet ter zake. We zijn blij te kunnen melden, dat het niet juist was.

Kerkelijk detective-werk

Op donderdag 2 mei sprak ik ergens voor vrijgemaakte broeders en zusters. Onderwerp was niet de kerkelijke kwestie. Het ging over de eerste hoofdstukken van Genesis. De zaken, die thans de kerken beroeren, ook de kerk ter plaatse, zouden niet aan de orde komen. Ze zijn ook niet aan de orde gekomen, noch rechtstreeks, noch zijdelings.

Bij de ingang van het gebouw, waar ik sprak, hadden zich twee vrijgemaakte broeders geposterd, die controleerden, wie deze samenkomst bezochten...

We nemen niet aan dat deze speurders een officiële opdracht hadden. Het zullen wel twee particuliere detectives geweest zijn. Maar het doet toch wel even denken aan „het bespieden van de vrijheid, die wij in Christus hebben.”

Puzzel I

In februari kwam te Zwolle een buitengewone particuliere synode van Overijssel bijeen. Een synode ad hoc noemt men dat. En dat 'hoc' bestond uit een appelschrift van de broeders, die zich in 1967 op 21 juni van de Gereformeerde Kerk van Kampen hebben afgescheiden. De broeders W. C. van Dijk en D. J. Gritter meldden zich op een voortgezette zitting van de classis Kampen op 24 augustus 1967 als afgevaardigden van de Gereformeerde Kerk van Kampen met een door hen zelf ondertekende geloofsbrief. Na diverse voortgezette zittingen werd deze geloofsbrief door de classis op 30 september niet aanvaard. Tegen dat besluit wensten de broeders, die zichzelf buiten de kerk van Kampen hadden gesteld, „in appèl” te gaan. Het gelukte hun twee classes te bewegen de roepende kerk een buitengewone synode bijeen te doen roepen ter behandeling van hun appèl.

Nu staan deze broeders buiten de plaatselijke kerk van Kampen. De kerk, die zij hebben gevormd, staat buiten het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Toch zijn deze broeders „in appèl”. Dat heeft natuurlijk met het kerkelijk appèlrecht niets van doen. Want artikel 31 functioneert binnen het kerkverband. Het gaat er van uit dat de broeder, die in beroep gaat, zich keert tegen de uitspraak van een mindere vergadering, die hij als de wettige mindere vergadering erkent.

Deze broeders erkennen de kerkeraad van Kampen niet.

Zij erkennen ook de classis Kampen niet. Toch gingen ze „in appèl”.

Schreven een appelschrift.

En daarvoor kwam een buitengewone synode bijeen.

Een synode-ad-hoc.

Dat heeft met artikel 31 niets van doen.

Artikel 31 wijst een ordelijke weg van beroep binnen het kerkverband.

Dit appèl bedoelt niet deze kerkelijke orde te bewaren, doch het bedoelt met schijn des rechts de kerkelijke orde om te keren.

Puzzel II

Zo begon dan in Overijssel een „buitengewone” particuliere synode, een synode „ad hoc”, voor één bepaalde zaak.

Die figuur kent de kerkorde niet.

De kerkorde kent slechts vervroegde kerkelijke meerdere vergaderingen.

Zo zegt artikel 47: „Alle jaren (ten ware dat de nood een kortere tijd vereiste) zullen enige, zoveel mogelijk tot dezelfde provincie behorende classen samenkomen, tot welke

particuliere synode uit iedere classe twee dienaars en twee ouderlingen (...) zullen afgevaardigd worden...”

Eén keer per jaar particuliere synode. Tenzij de nood een kortere tijd vereiste. Dan kan de synode vervroegd worden samengeroepen.

Dan komt de synode vervroegd bijeen. Maar het is de gewone jaarlijkse synode. Waarop alle zaken, die door de mindere vergaderingen aan de orde gesteld worden, op het agendum komen.

Dat agendum wordt afgedaan. En dan gaat de gewone, vervroegde synode uiteen.

Hetzelfde geldt van de generale synode, die alle drie jaren samenkomt.

De kerkelijke praktijk liep anders. Sinds de synode van Assen (1926) als zo'n buitengewone synode samenkam hebben we ook na de vrijmaking zulke synoden „ad hoc” gehad.

G. Visee

En nu komt de puzzel.

Terwijl de buitengewone synode van Overijssel 1968 nog zit en haar samenkomst tot na Pinksteren verdaagde, werd de „gewone” synode 1968 reeds bijeengeroepen.

Zullen we het mirakel beleven of het spektakel dat we twee synoden tegelijk hebben? Dat de gewone synode samenkomt als de buitengewone nog niet gesloten is?

Dat zou nou 's écht buitengewoon zijn!

Puzzel III

En als nu de classis Kampen op 9 mei eens afgevaardigden aanwijst naar de gewone particuliere synode 1968 en intussen de buitengewone synode de classis Kampen buiten het verband zet?

Dan is de wanorde compleet. Dat komt er van als men zich niet houdt aan de kerk-órde.

O JEZUS, ALS IK U AANSCHOUW

O Jezus, als ik U aanschouw
dan leeft weer, dat ik van U hou
en dat ook Uw hart mij bemint,
nog wel als Uw bijzondere vrind.

Al vraagt mij dat meer lijdensmoed,
och, alle lijden is mij goed.
Omdat ik daardoor U gelijk
en dit de weg is naar Uw rijk.

Ik ben gelukkig in mijn leed,
omdat ik het geen leed meer weet,
maar 't alleruitverkorenst lot,
dat mij vereent met U, o God.

Och, laat mij hier maar stil alleen,
het kil en koud zijn om mij heen.
En laat geen mensen bij mij toe:
't alleen zijn word ik hier niet moe:

Want Gij, o Jezus, zijt bij mij;
ik was U nimmer zo nabij.
Blijf bij mij, bij mij, Jezus zoet,
Uw bij-zijn maakt mij alles goed.

Titus Brandsma
(V. in Vers, p. 75)

P. Groen

Pasen op Curaçao

Indien mijn geheugen mij niet bedriegt, schreef ik enige jaren geleden over mijn belevenis van Pasen te Rome. Het verheugt mij, dat nog steeds de giften blijven toestromen om onze broeders en zusters van de kerken der Waldenzen te steunen in hun strijd voor het heilig Evangelie in Italië. Zoals bekend worden deze giften thans bestemd voor de uitzending van de meditatie, een direkt aan de Schrift gebonden boodschap van het Evangelie, waartoe de kerken der Waldenzen, eeuwenlang onderdrukt, zoals ik u beschreef, thans de mogelijkheid hebben ontvangen voor de radio iedere zondagmorgen. Wie uwer daarvoor iets geeft, weet dus waarvoor het bestemd is. Van ds. Mathieu vernam ik, hoevele goede reacties hij verkreeg van degenen, die zijn radio-uitzendingen beluisterden. Ook nu zijn de velden nog wit om te oogsten en ook nu zijn de werkers, wanneer men er aan denkt, dat de aarde des Heren is en haar volheid (werkelijk wel iets meer dan de lage landen aan de zee aan ons voor woning toegevoerd), weinige.

Dit jaar leidde onze weg weer naar de Nederlandse Antillen. We brachten dus de Paasdagen door bij onze broeders en zusters op Curaçao. Daar wij allen hier ervan overtuigd zijn, dat het voor de rijksgenoten van het Koninkrijk der Nederlanden in Nederland, ondanks de gewaardeerde voorlichting via radio en televisie vrijwel onmogelijk is zich een gefundeerd oordeel te vormen over het wel en wee van de rijksgenoten hier in de West, komt het mij voor, dat iedere mogelijkheid moet worden aangegrepen om deze afstand te helpen overbruggen. Beschouw wat ik schrijf als een bijdrage tot dit doet.

Het lijkt me, dat de kerkleden in Nederland wel eens van een bezoeker willen vernemen, hoe het nu gaat met die zendingsarbeid op Curaçao.

Ds. Deddens is hier nu ongeveer twee jaar aan het werk. Kwamen een vorig jaar degenen, die door zijn zendingsarbeid waren getrokken nog in de kerkdiensten op zondag, het aantal contacten en het aantal personen, die begerig zijn, het Woord te horen, is sindsdien dermate toegenomen, dat een andere oplossing moest worden overwogen. De kerk van Curaçao komt thans, evenals voorheen, in leedsdienst bijeen en ds. Deddens vergadert apart in een lokaal achter zijn huis met de Antillianen, die hij als verkondiger van het heilig Evangelie rond zich heeft kunnen verenigen.

Op deze Paasmorgen ben ik niet in de kerk aan de Adm. Doormanweg geweest, maar heb de dienst bijgewoond van ds. Deddens en de Antilliaanse gemeenschap, bij wie hij de begeerte om het Woord te horen heeft kunnen wekken.

Behoudens de familie Deddens, de sociaal en maatschappelijk werkster mej. Alkema en ondergetekende waren het allen Antillianen. Volgens ds. Deddens was de kerk nog nooit zo vol geweest als ditmaal. Er had dan ook echt niemand meer bij gekund. Het zaaltje was mudvol. Het waren er tussen de zeventig en de tachtig. Meest kinderen met hun moeders en één man, die ik van vroeger kende als arbeider in de Verffabriek. Hij was de collectant van ds. Deddens, die de ronde offerbus voor de zending liet rondgaan en aan het eind van de dienst meehielp de collecte te tellen.

Gaarne zou ik u in kleuren het beeld willen schetsen van deze moeders en hun kinderen, de jongens keurig in een wit overhemd, proper wit, de meisjes in fleurige jurkjes, om door een ringetje te halen. De kinderen van de meer goeuden kon men beslist niet onderscheiden van de kinderen van hen, die feitelijk van de sociale bijstand moeten leven, omdat vader werkloos is. Denkt u zich eens in, dat een gezin met negen kinderen, de moeder in het ziekenhuis, zó voor de dag weet te komen, waarbij alles neerkomt

op het oudste zusje, dat ook de jurkjes van de zusjes maakt en ver stelt. Ze waren allen inderdaad op hun „paasbest” uitgedost.

De dienst bestond uit zingen van onze Psalmen in het Nederlands, drie verzen van Psalm 65 bleken de kinderen op de Bijbelcursus goed te hebben ingestudeerd, want toen die gezongen werden, overheersten de kinderstemmen in het gezang. Verder Wetlezing in het Nederlands en in het Papiament, lezing van het Opstandingsevangelie uit Joh. 20 in het Nederlands en uit Markus in het Papiament door ds. Deddens. Gegeven het feit, dat de kinderen in aantal verreweg in de meerderheid waren, waaronder ook zeer jonge kinderen, was de rust en de orde, die er heersten onder de dienst, voor mij een openbaring. Ik ben ervan verzekerd, dat — met alle respect voor de kerkjeugd in Nederland en voor hun opvoeders — er een goede kans zou zijn geweest, dat het een ware kermis werd onder de dienst, verre van rustig, bij gelijke verhoudingen. In eenvoudige, echt schilderachtige woorden, bracht ds. Deddens het Paasgebeuren, de opstanding van de Heiland, voor de geest van klein en groot. Onder de preek moest ik onwillekeurig denken aan ds. Knoop. Is het niet merkwaardig, dat men zich van de vele dogmatische preken later niet veel meer herinnert, maar dat men andere preken wel onthoudt? Zo is er een preek van ds. Knoop uit de jaren van mijn jeugd, die ik niet licht zal vergeten. Het ging over Zacheüs in de vijgeboom. Ik zie nog voor mij, hoe ds. Knoop hem er voor onze ogen uittoverde en naar beneden deed komen, een beetje bedremmeld staande voor de Here Jezus, die ook in die preek de grote Zoeker der zielen was.

Al past mij in dezen bescheidenheid, ik ben blij voor mijzelf te hebben kunnen constateren, dat ds. Deddens zich in deze twee jaar ingeleefd heeft in de typische mentale gesteldheid van de Antillianen. Het is moeilijk om voor de lezers in Nederland dit duidelijk te maken. Men ziet enerzijds met een zeker respect tot de Nederlanders op, maar het is een respect, gemengd met een zekere mate van achterdocht. Men kan alleen maar door het bewijs van zijn leven geleidelijk aan het vertrouwen winnen. Te veel toch ziet men de Nederlander aan voor de man, die snel uit is op winst. Ik kom nu hier vanaf 1959 regelmatig enige malen per jaar voor een aantal weken. Nu ben ik echt één der hunnen geworden, als het ware een landskind. Eén van mijn zakenrelaties, een groothandelaar hier, zei me dezer dagen: weet u, dat wij regelmatig als u hier niet bent, naar u vragen en dat ik tegen uw salesmanager zeg: Con ta cu Papa; wanneer wij Antillianen namelijk volledig respect voor en vertrouwen in iemand hebben, dan spreken wij niet over hem door alleen zijn naam te noemen, maar dan is hij

voor ons papa. Dat zegt voor ons dan alles. Zo geloof ik ook, dat ds. Deddens zich het vertrouwen van zijn mensen verworven heeft en dat hij voor hen de papa is. Dat betekent, dat hij opofferend zijn werk doet. Denkt u zich eens in een dominee, die eerst een uur achter het stuur moet om zijn gemeente te gaan vergaderen. Vervolgens na de dienst hetzelfde. Het komt me voor, dat vier maal preken in Nederland niet zo'n zware opgave is, ook fysiek, als tweemaal hier. Het vraagt dan ook beslist een sterke fysieke constitutie om dit vol te houden. Het is geen sinecure. Men ziet hier nu gespannen uit naar de tweede zendeling. Zowel hij als zijn vrouw zullen moeten passen in deze tropische wereld. Het vraagt een grote mate van geestelijke flexibiliteit. Gelukkig, dat beiden, ds. Deddens en zijn vrouw, daarover beschikken. Eén der zoons is organist.

Men moet zich namelijk wat die gevraagde aanpassing betreft realiseren, dat Curaçao enerzijds is en steeds meer wordt door het toenemende toerisme en de grote hotelbouw tot een oord van luxe leven en anderzijds blijft het eiland van de eenvoudigen, waarbij men soms de armoede door de nette en propere verschijning naar buiten, niet direkt kan vermoeden. Als voorbeeld: een gezin met negen kinderen en de vader werkloos. Men moet leven van de sociale ondersteuning, die, naar men mij verklaarde, ongeveer A.fl. 32,50 per week bedraagt, wat in Nederlands courant wat minder dan het dubbele is. En wanneer men dat gezin in de kerk ziet, is het om door een ringetje te halen. Wie dan ook voor de Pida Pan-actie, in uitvoering van het woord van de Heiland tot zijn jongeren: „geef gij hun te eten”, iets van het zijne wil afzonderen in aanvulling op wat de kerk van Curaçao zelf doet, kan verzekerd zijn, te werken aan het reiken van die beker koud water, begeerd door Christus voor de minste van zijn broeders.

Het valt te hopen, dat de gemiddelde levensstandaard van de Antilliaanse bevolking geleidelijk aan zal gaan stijgen. Vergeleken met Nederland is de achterstand groot. Die kan niet in eens worden overbrugd. Het verblijft mij evenwel, zelf ook een der pioniers in dit deel van het Koninkrijk, dat het gonst van de activiteit, en dat er goede vooruitzichten zijn, dat de werkloosheid geleidelijk aan zal afnemen. De vele grote hotels, die er reeds zijn en nog zullen komen, vormen in dit eilandengebied met zijn verrukkelijk klimaat, waar bijna elke dag de zon schijnt, het gehele jaar door, met de straf waaierende pasaatwind, die de hitte tempert, in een gebied, waarin toerisme industrialisatie-object nummer één is, een steeds meer in belang toenemende werkgelegenheid voor de mannelijke en vrouwelijke beroepsbevolking.

Enige Amerikaanse industrieën, die elektronische apparaten vervaardigen, hebben hun ogen op dit eiland laten vallen en één van hen is, drie maanden nadat met de bouw werd begonnen, al in bedrijf en heeft haar eerste produkten al geëxporteerd. Van harte hoop ik, dat Nederland hierbij niet ten achter zal blijven.

Zelf hebben wij na zeven jaren van werken ons bedrijf hier tot bloei kunnen brengen. Moge iets van de geest onzer vaderen, die hun Oostindische en Westindische Compagnieën stichtten, ook in de generatie, die nu leeft, vaardig worden.

Het aantal Nederlanders, die zich voor dit rijksdeel overzee werkelijk interesseert, is naar het mij voorkomt en voor zover ik heb ervaren, niet zo bijster groot. Toch was ik blij dezer dagen een jonge Nederlandse ondernemer hier te ontmoeten, die met zijn vrouw hier twee weken vakantie had doorgebracht en nu enthousiast aan het werk gaat, om de mogelijkheid uit te werken om zich hier te vestigen.

Uit ervaring weet ik, hoezeer Prins Bernhard intens meeleeft met een ieder, die zich bewust is van de grote belangrijkheid van de plaats, die Nederland hier mag innemen, niet alleen in het Caraïbische gebied, maar ook op het vasteland van Midden- en Zuid-Amerika.

Het was een aangename verrassing voor me dit weekeinde de voorzitter van de Tweede Kamer, de heer Van Thiel, met mevrouw en de kinderen, in het hotel te ontmoeten. Voor mij is hij wat het eigen industrialisatieproject betreft de man van het eerste uur. Als

voorzitter van de Industriële missie in 1960 was hij toch tegenwoordig met alle leden van de missie bij de officiële opening van onze fabriek, waarbij hij een rede hield. Sindsdien is hij alles met grote belangstelling blijven volgen. Te meer was het dus voor mij een moment van blijde verrassing hem nu te mogen begroeten, nu dit eerste industriële schaaft en dan gelukkig met ongebroken poten welvarend over de dam is. Samen hebben wij de oude herinneringen nog eens opgehaald. Hij was hier in verband met de a.s. komst van de parlementaire deputatie uit Nederland.

Gaarne besluit ik dit artikel met de opmerking: Laten de kerken der Reformatie en laat het Nederlandse bedrijfsleven elk voor zich van zijn roeping en taak zich bewust zijn en bewijzen, dat wij inderdaad samen en waarlijk wij in Nederland niet alleen, vormen het Koninkrijk der Nederlanden, samen verenigd onder de regering van het koningshuis van Oranje.

Pasen laat geen ruimte voor een gezapig chauvinisme; het komt immers tot ons met de opdracht: Gaat uit over de gehele wereld en verkondigt het Evangelie aan heel de schepping. Christus is opgestaan en vraagt om onze activiteit.

U doet toch mee?

Curaçao, Paaszondag 1968.

BOEKBESPREKING

Dr. D. K. Wielenga Gzn. **Mijn sponde in het dodenrijk.** Uitg. J. H. Kok N.V. Kampen - Boektreeks f 1.95.

Dit boekje bevat „vertellingen uit de oorlog met Japan en Japanse interneringskampen”. Toen ik het in handen kreeg was m'n eerste gedachte: Moet na 20 jaar nog weer een werkje verschijnen over belevenissen in de bekende kampen? Is dat nu echt nodig?

In een 'Verantwoording' zegt de schrijver er dit van: „Deze vertellingen heb ik opgeschreven om mijzelf vrij te maken van de beangstigende gestalten en gebeurtenissen, die in slapeloze nachten opduiken uit mijn onderbewustzijn. Aan de tienduizenden Nederlanders bied ik ze aan, burgers en militairen, die als geïnterneerden of krijgsgevangenen aan lichaam en geest hebben ondervonden, waartoe een nationalistische „ideologie” een beminlijk volk, als het Japanse, voeren kan. Hun bied ik ze aan, die, evenals ik, aan dit dodenrijk zijn ontkomen en met mij God mogen danken omdat wij kunnen ademen in het land der levenden.

De titel is ontleend aan Psalm 139. Mijn sponde heeft mij gedragen en tegen ongedierte beschermd, tot ik haar kon geven aan iemand, die er meer behoefte aan had dan ik.” Met „mijn sponde” is bedoeld een veldbed met klambu, dat de schrijver op zijn tocht door het „dodenrijk” steeds bij zich heeft gehouden.

Na lezing van deze verhalen moet ik zeggen, dat publicatie er van wel zin had. Niet alleen voor de schrijver en geïnterneerden, maar ook voor hen, die het kampeven zelf niet hebben meegemaakt.

We worden door deze vertellingen er aan herinnerd wat voor mensen we „van nature” zijn en wat er van een volk kan worden, dat naar macht jaagt. Het Japanse volk moge naar het woord van de schrijver „beminlijk” zijn, het is tot gruwelijke wreedheden in staat geweest. Enkele staaltjes hiervan worden ons in dit boekje niet onthouden. De Jappen zullen het wel niet lezen en wij worden er op zichzelf ook niet beter van. Maar we hebben wel nodig er altijd weer aan herinnerd te worden, dat wij mensen tot vrijwel alles in staat zijn onder bepaalde invloeden en omstandigheden. Als dr Wielenga eens naar een Japanse autoriteit gaat om te vragen of een gevangene z'n vrouw, die op sterfen ligt, nog eenmaal mag bezoeken, wordt hij als volgt behandeld: „Toen ik een paar woorden had gesproken, richtte de Jap zich op, kwam langzaam naar mij toe en gaf mij volkomen onverwachts, met de punt van zijn harde soldatenschoen een trap in mijn onderbuik. Ik viel achterover; hij gaf mij nog een trap na”, blz. 39.

Een andere Jap zwaaide met genoeg een zwaard om een totaal onschuldig slachtoffer te onthoofden. Dat waren mensen van „gelijke bewegingen” als wij. Schepselen Gods. Maar wel diep gevallen schepselen. Als we goed lezen leren we ook hier „onze nood en ellendigheid grondig kennen”.

Dat de kampbewoners ook geen engelen waren komt in deze vertellingen wel naar voren. Daar waren ook linke jongens, die het altijd klaar speelden om dáár te zijn, waar wat te bikken viel of te organiseren. Soms op geoorloofde, maar ook wel op zeer ongeoorloofde manier. Tenslotte is elk mens, als hij zijn natuur volgt, zichzelf het naast. Maar aan de andere kant was er ook grote bereidheid om elkander door de ellende heen te helpen. En de ellende was onvoorstelbaar groot: dysenterie in soorten, luizen in menigte, oedeem enz. enz. Wat kan een mens soms onbegrijpelijk veel doormaken en er toch doorheen komen. Ik dacht bij het lezen van al deze ziekten en ellenden: wat kunnen wij ons toch soms dik maken over allerlei kwaaltjes en ongemakjes, die geen naam mogen hebben in vergelijking met wat er in de kampen geleden werd.

Maar het beste van dit boekje vind ik, dat het bewijst de kracht van het Woord des HEREN, de macht van het Evangelie. Een sterk lichaam en een zonnig humeur zijn ook van groot belang bij het doorstaan van de kamp-ellenden. Maar het Evangelie is een sterkere macht dan een gezond lichaam en een vrolijke aard. De Schriften zijn echt gaan leven voor de gelovige kampbewoners. De Psalmen en Spreuken en Job en niet minder de beloften van het Evangelie hebben hun toegesproken. Ik haal enkele teksten aan, die boven verschillende hoofdstukjes staan:

„Nam ik vleugelen van de dageraad, ging ik wonen aan het uiterste der zee, ook daar zou Uw hand mij geleiden, Uw rechterhand mij vastgrijpen”. Ps. 139.

„Ik vertrouw op U, Here, ik zeg: Gij zijt mijn God.

Mijn tijden zijn in Uw hand, red mij uit de hand van mijn vijanden en vervolgers. Doe uw aanschijn lichten over uw knecht”. Ps. 31.

„Wat voor gewin ligt er in mijn bloed, in mijn neerdalen in de groeve? Kan het stof U loven, kan dat uw trouw vermelden?” Ps. 30.

„O God, red mij uit grote wateren, uit de macht der vreemden, wier mond leugen spreekt”. Ps. 144.

„Wees mij genadig, o God, ten dage dat ik vrees, vertrouw ik op U; op God, wiens woord ik prijs, op God vertrouw ik, ik vrees niet; wat zou vlees mij aandoen?” Ps. 56.

Maar ik lees ook teksten als deze: „Snel zijn hun voeten om bloed te vergieten, verwoesting en ellende zijn op hun wegen....” Rom. 3 : 15.

„De barmhartigheden der goddelozen zijn wreed”. Spr. 12 : 10.

Weer heeft het mij getroffen hoe de nood van een concentratiekamp christenen bij elkander brengt, die het in het gewone leven maar moeilijk met elkaar kunnen vinden. Ik lees op bl. 50: „Elke zondagmorgen organiseerden wij een kerkdienst op het grote grasveld. Ongeveer 600 mannen namen daaraan deel. Met ouderlingen van verschillende kerken en officieren van het Leger des Heils vormden wij een kerkeraad, die mij tot grote steun was. Mijn kansel was een soort schavot, samengesteld uit stalen buizen. Daar alle deuren en ramen geregeld openstonden, konden ook velen, op hun slaapplaatsen liggend, de dienst volgen”. We moeten er maar eens over nadenken, waarom ouderlingen van verschillende kerken en officieren van het Leger des Heils, elkaar in een kamp wel kunnen vinden en wel kunnen samenwerken in dienst van de Here Jezus Christus, en waarom dat in het normale leven niet kan. Dáár kwam in elk geval openbaar dat men bij alle verscheidenheid had: „Eén Heer, één geloof, één doop. Eén God en Vader van allen, die is boven allen en met allen en in allen”. Efeze 4 : 5 v.

Na enige tijd mocht men van de Japanse autoriteiten geen publieke samenkomst meer hou-

den. Maar: „Het Woord van God is niet gebonden” zoals boven dit hoofdstuk staat. Want ik lees op bl. 51: „Na rijp beraad besloten wij de publieke samenkomsten te staken. Ik zou elke week een klein preekje opschrijven. De kerkeradsleden zouden dit overschrijven en het binnenskamers voorlezen. Zo mogelijk zou men de kamerhoofden vragen dit te doen. Aldus geschiedde. Het resultaat was, dat meer mensen dan tevoren betrokken werden in het verkondigen van het Evangelie. De catechisaties hield ik buiten op het grasveldje, na het avondappèl, in het donker. Zo vierden wij ook eens het Heilig Avondmaal. Een apotheker had een rode vloeistof bereid, die op wijn geleek”.

Er was blijkbaar honger naar het Woord. En die honger kon worden bevredigd. Men vond ook een middel om bijbels in het kamp te smokkelen. De Jappen lieten uit honderden leegstaande woningen alle boeken verzamelen, die in twee grote huizen op hopen werden gegooid. Eén van de kampbewoners, door de schrijver „Trouw” genoemd, gaf zich op voor dit corvé van verzamelen. Op een vreemde manier bracht hij ze in het kamp. Hier volgt het verhaal: „Hij verzamelde ze (de bijbels) in een oude kindervagen, die hij ergens had aangetroffen. Hij liep als laatste in de stoet van de mannen, toen ze terugkeerden naar het kamp. Hij deed alsof hij volslagen gek was. Hij zette zijn oude troepen-helm dwars op zijn hoofd, zodat het stijve hoofdedeksel heen en weer wiebelde. Daarbij vertrok hij zijn gezicht tot een stomme grijns en liet zijn speeksel uit zijn mond druipen en zong een kinderversje. Zo duwde hij zijn kindervagen vol bijbels voort. De Japanse wacht had het grootste plezier en liet hem ongemoeid het kamp binnen. Trouw was oprecht als de duiven en sluw als de slangen. Ieder die wilde kon van hem een bijbel krijgen.”

Ik hoop, dat dit boekje veel leergierige lezers vindt. Er is veel uit te leren. En dat voor f 1.95!

H. J. Jager

C. M. H. Bosch: **Van Wilson tot Johnson.** Uitgever J. H. Kok N.V., Kampen. Prijs f 2,45. Het bijbehorend Tekstenboekje kost f 2,90.

Beide boekjes maken deel uit van de serie Dichterbij, werkmateriaal voor het geschiedsonderwijs op de middelbare scholen, die onder redactie staat van C. M. H. Bosch en drs. H. G. Leih. Kok in Kampen legt, terecht, veel eer in met deze serie.

Als ik mijn eigen middelbare schooltijd herinner, dan hielden we bij geschiedenis op met de 1ste wereldoorlog. Dat wil zeggen, we hielden op, waar het juist interessant en actueel werd. Van de jongste geschiedenis van de Verenigde Staten wisten wij niets.

Het is daarom een genoeg om deze beide boekjes door te baderen. In kort bestek wordt een schets gegeven van het Amerika van de 20e eeuw. Verluucht met de foto's van de presidenten Wilson, Harding, Coolidge, Hoover, Roosevelt, Truman, Eisenhower, Kennedy en Johnson, uitgevoerd met een aantal politieke spotprenten en voorzien van een goede literatuurverwijzing.

De bekende termen als Great Experiment, New Freedom, New Deal, New Frontier en Great Society vormen tegelijk de thema's waarin het boekje verdeeld is.

Het is wel duidelijk dat de sympathie van de samensteller en schrijver uitgaat naar de presidenten Wilson, Roosevelt en Kennedy. Terecht, dacht ik. Deze mannen behoren zonder twijfel tot de Great Presidents. Maar toch is naar mijn gevoel ook dit boekje niet helemaal aan het gevaar ontkomen van een te sterke zwart-wit tekening van de Amerikaanse geschiedenis. De geschiedenis is niet de strijd tussen de nobele ridder enerzijds en de schurk anderzijds. Als voorbeeld van een dergelijke visie op de geschiedenis geef ik een citaat uit het bijbehorend tekstenboekje. Het citaat is van de bekende senator Fulbright:

„Er zijn twee Amerika's. Het ene is het Amerika van Lincoln en Adlai Stevenson, het andere is het Amerika van Teddy Roosevelt en generaal Mac-Arthur. Het ene is edelmoedig en humaan, het andere eng-eïstisch; het ene bescheiden en kritisch jegens zichzelf, het andere aanmatigend en eigengereid; het ene is praktisch, het andere romantisch; het ene is blijgeestig, het andere plechtstatig; het ene is volop bereid te leren, het andere geeft zich een air van onfeilbaar-

heid; het ene is gematigd en sober, het andere is vervuld van een hartstochtelijke felheid."

Een man als Wilson zal Fulbright wel plaatsen in de categorie van het goede Amerika. Maar deze zelfde Wilson heeft ernstig geblunderd bij het afsluiten van het Verdrag van Versailles in 1919! En Fulbright zelf? Aan welke kant staat die?

Op het gebied van de buitenlandse politiek ongetwijfeld aan de kant van Wilson, Franklin Roosevelt en Kennedy.

Maar als het gaat over de rassenintegratie is Fulbright niet thuis.

Dit zijn maar twee voorbeeldjes van mijn stelling, dat een zwart-wit tekening het gevaar van vertekening met zich mee brengt.

Beide deeltjes overigens van harte aanbevolen!

J. G. van Oord

INGEZONDEN

GEZINSMIDDAG 8 JUNI 1968 RENDIERHOEVE

Voor de gezinsmiddag zijn voldoende reacties binnengekomen om dit plan door te zetten met een goede kans van slagen. Over de bedoeling werd reeds eerder geschreven n.l. om als broeders en zusters uit verschillende plaatsen eens wat meer contact met elkaar te hebben. We willen dit buiten, in de open lucht doen. We behoeven de kinderen dan niet thuis te laten en het geheel kan een wat ongedwongen karakter krijgen.

Het programma ziet er vrij eenvoudig uit namelijk:

Enige sprekers, die geen lange verhalen zullen houden;
Spel met de jongeren;
Voldoende gelegenheid om met elkaar te spreken.

Als sprekers zullen komen: ds. v. d. Brink, ds. Koers en ds. Smouter.

De onderwerpen zijn:

De weg tot Christus;
De weg tot elkander;
De weg tot de wereld;

met aan het einde als samenvatting, SAMEN OP WEG.

Er zal muziek worden gemaakt, we zullen met elkaar kunnen zingen en zo verwachten we met elkaar een goede middag te zullen hebben.

Van 2 tot 3 uur verwachten we de aankomst van de deelnemers, we eindigen tussen 6 en 7 uur.

Om het programma aan te kunnen passen aan het aantal deelnemers, vooral wat de jeugd betreft, verzoeken wij u om aan ons correspondentie-adres: I. Dorr, Geldropseweg 138, Eindhoven, uw naam, adres en aantal deelnemers te willen opgeven met de leeftijden van de kinderen.

De Rendierhoeve ligt aan de oude weg van Tilburg naar Moergestel, per auto gemakkelijk te bereiken en per trein via Tilburg en een busdienst van Tilburg naar Moergestel. Deze heeft een halte bij de Rendierhoeve.

De kosten worden f 1,— per persoon. Kinderen beneden de 6 jaar zijn vrij.

Indien blijkt dat we daarmee niet uitkomen zal er nog gecollecteerd worden.

Na ontvangst van uw opgave ontvangt u van ons een programma met een wegwijzer naar de Rendierhoeve.

26 april 1968.

G. v. d. Brink, I. Dorr, C. W. Mulder

OVERTOCHT DS. P. P. GOOSSENS

Een laatste appèl

Het is al weer enige tijd geleden dat u iets van ons gehoord hebt. Dit wil echter niet zeggen dat we het nu zonder uw hulp wel kunnen redden. Er is nog circa f 3.000,— nodig voor de overtocht en uitrustingskosten van ds. P. P. Goossens en zijn gezin naar Soemba.

Velen onder u hebben de afgelopen weken getoond dat zij daadwerkelijk de behoeftige Soembanese Kerken willen helpen bij het uitdragen van Gods Woord in haar heidense omgeving. Wij zijn daar oprecht dankbaar voor. Graag zouden wij eenieder, die gevoeld

heeft dat hier een Goddelijke opdracht ligt, persoonlijk willen bedanken. U zult echter begrijpen dat dit door de grote stroom van giften een bijna onmogelijke opgave is.

In het orgaan van de Vereniging Steun Oost-Soemba geven wij echter regelmatig een gespecificeerde verantwoording. Het desbetreffende nummer wordt aan al degenen, die hierin genoemd worden, toegezonden. Hierboven schreven wij „een laatste appèl”. Graag hopen wij dat het dit inderdaad ook mag zijn, zodat we op korte termijn de laatste verantwoording mogen geven. Wilt u daar allen aan meehelpen?

U weet dat de beroepen predikant straks tal van „zekerheden”, zoals traktement e.d. zal moeten missen. Zullen we hem niet ledig heen zenden?

Het gaat om de verkondiging van Gods Woord voor en door onze broeders en zusters op Soemba.

God heeft in Zijn onuitsprekelijke liefde ons aangenomen als Zijn kinderen. Zullen wij uit dankbaarheid voor dit grote voorrecht helpen het getal vol te maken?

Girorekening 1314313 t.n.v. H. J. Meijerink te Hardenberg staat open voor een ieder die deze hulp wil bieden.

Vermeldt u op uw giro-overschrijving: „overtocht”?

Namens de samenwerkende kerken Delfzijl, Schouwerzijl en Winsum-Obergum,

H. J. M.

CHRISTIAN EDUCATION Internationale Gereformeerde Conferentie in Engeland van 24 tot 31 juli 1968

Deze zomer zal, in aansluiting aan vroegere congressen (Montpellier, Detmold, Straatsburg, Cambridge en Zeist) het Internationaal Reformatorisch Verbond een conferentie houden.

Plaats van samenkomst: de Universiteit van Nottingham.

Algemeen thema: „Christian Education”.
Sprekers: o.a. dr. P. Vogelsanger (Zürich), prof. J. Mackintosh (Edinburgh), dr. P. G. Schrotenboer (Grand Rapids), dr. P. Marcel (Parijs).

Inlichtingen kunnen worden gevraagd bij de congressecretaris dr. D. R. Hanson, 44 Arden Road, Londen N.3, Engeland.

VERENIGING VAN GEREFORMEERDE STUDENTEN TE DELFT

Het bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Delft heeft de eer U mede te delen dat het als volgt is samengesteld:

P. Jonkman praeses,
A. Kreling Jr. ab-actis,
T. M. Klapwijk fiscus.

Het ab-actiaat is gevestigd: Julianalaan 105, Delft.

STUDENTENLEVEN

De Senaat van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi „Fides Quadrat Intellectum” is op 25 april jl. in de volgende samenstelling geïnstalleerd:

J. J. Burger, Praetor;
H. Veldman, Ab-actis;
J. de Wolf, Quaestor;
A. den Broeder, Assessor I;
P. K. Meijer, Assessor II.

Het Ab-actiaat is gevestigd: Vloeddijk 144, Kampen. Vakantie-adres: Vincent Lübeckstraat 12, Zwolle.

BIJBELS VOOR VADER VAN DEN BERG

Op mijn vraag om Bijbels voor het werk van broeder Van den Berg in Amsterdam, kwamen veel reacties.

Behalve dat er Bijbels aangeboden werden kwamen de volgende bedragen aan geld binnen.

Van enkele broeders en zusters in Hardinxveld-Giessendam f 45,—; van L. den B. te 's-Gr. (316264) f 10,—; van P. J. van K. te U. (187131) f 10,—; van mevr. J. M. B. te R. f 15,—; van H. G. te U. (528848) f 25,—; van G. J. van O. te L. (537213) f 25,—; van G. V. te B. (552434752) f 50,—; van J. J. H. te A. (H.01617) f 2,50; van W. en O. te Groningen (641122853) f 25,—; van mej. K. v. d. G. te M. (335051170) f 25,—; van C. L. v. d. G. te V. (365100803) f 100,—; van N.N. f 5,—; van N.N. f 10,—. Totaal op zondag 5 mei f 347,50.

Hartelijk dank!.

A.

TE BERDE

Praktisch tegelijk met het herdenken van onze bevrijding herdenkt Israël de herleving van zijn bestaan als staat.

Het was aan de ene kant een triomfantelijke, aan de andere kant een zeer tragische foto in de dagbladen het Israëliësch leger te zien paraderen langs de klagmuur, de laatste resten van de tempel.

Triomfantelijk, omdat het aan de Arabische staten toch maar niet gelukt is om Israël van de kaart te vegen, zoals ze al zo vaak aangekondigd hebben.

Triomfantelijker omdat voor het eerst na eeuwen heel Jeruzalem weer in handen is van het oude Bondsvolk.

Tragisch omdat dat alles voor de meerderheid, ja de grote meerderheid toch nog niet gepaard gaat met het erkennen van Jezus van Nazareth als de Messias, als de Zoon van God. Langs de tempelmuur.

Geen steen is op de andere gebleven. Vanwege de oordelen Gods. Triomfantelijk omdat de Jood de eeuwen door toch steeds weer staat bij de galg van zijn vijanden.

Tragisch omdat de Joden in Oost-Europa weer een moeilijke tijd doormaken en tegemoet gaan waarschijnlijk.

De Nederlandse kranten hebben tamelijk veel aandacht besteed aan het jubileum van de staat Israël. Het uitvoerigst was wel (althans voorzover ik de kranten onder ogen heb gekregen) het wekelijks bijvoegsel van de N.R.C. van zaterdag 4 mei.

Het meest indringend was een briefwisseling tussen ds. F. Kuiper en ds. M. Boertien in „Trouw”.

Het is goed nog eens de aandacht te vestigen op de merkwaardige houding, die Nederland inneemt in het geschil tussen Israël en de Arabische Staten.

De oud ambassadeur van Israël in Nederland, H. A. Cidor, vestigt in het genoemde nummer van de N.R.C. de aandacht op het feit dat de hechte economische relaties van Nederland met de Arabische Staten negatieve economische gevolgen heeft voor Israël.

De grote oliemaatschappijen hebben als groep te Rotterdam een Midden-Oosten instituut opgericht, „dat o.m. een publicatie uitgeeft (nota bene met financiële steun van het ministerie van buitenlandse zaken), waarin de naam Israël taboe is.” In feite onderwerpt een deel van de Nederlandse zakenwereld zich aan de boycot van Israël door de Arabische Staten.

Aan de andere kant is er bij het Nederlandse volk een zeer duidelijke sympathie voor Israël, die zich vooral vorig jaar uitte tijdens de zesdaagse oorlog. Maar geld stinkt bijna nooit, zelfs niet als het met olie gewonnen wordt. En voor geld is Nederland altijd wel gevoelig geweest.

De briefwisseling tussen ds. Kuiper en ds. Boertien in „Trouw” stelt ons weer voor de vraag hoe we de staat Israël hebben te zien in het licht van de beloften Gods over Israël. En voor een christen altijd nog de belangrijkste kant van het bestaan van de staat Israël. Er is in Israël niet alleen grote belangstelling voor het Oude Testament, maar ook voor het Nieuwe en toch is het niet merkbaar (nog) dat er een toewending is tot de Here Jezus Christus.

Daarover behoeven wij niet verwonderd te zijn. Van maar al te veel is de vervolging der Joden uitgegaan van de christenen. In plaats van hen tot jaloersheid te verwekken, waartoe de H. Geest ons oproept, hebben we hen afkerig gemaakt van het christendom en daardoor ook vaak van het evangelie.

We kunnen dan ook alleen maar hopen en bidden dat het evangelie toch weer blijken zal een kracht Gods tot zaligheid te zijn. Een kracht die ook overwint alle hindernissen, die de christenheid Israël op de weg heeft gelegd om te komen tot aanvaarding van de Christus.

AMELINK

PERSSCHOUW

NEDERLAND VRIJ ...

**„WANT VRIJHEID
IS GEEN MARKTWAAR...”
(Uit „Celdroom”)**

Nauwelijks twee weken zijn voorbijgegaan sinds het Nederlandse volk voor de eerste maal de mededeling hoorde, dat de Duitse legers in het Westen zich onvoorwaardelijk hadden overgegeven. Het bericht werd aanvankelijk met wantrouwen ontvangen. Hoe vaak immers hadden dergelijke nieuwstijdingen ons hart in de felste beroering gebracht en hoe vaak werden wij later in dieper neerslachtigheid teruggestoten.

Toch groeide allengs de vreugde; de straten werden voller en de eerste vlaggen kwamen uit. Dezelfde avond echter knalden de schoten van de Duitsers en zij schoten met scherp!

Toen het nacht werd, die eerste nacht, waren de straten leeg als voorheen, een enkele vlag klapperde nog in het duister, eenzaam als een voorbijtrekkende vogel. Onze vrienden zaten nog in de gevangenis en onze vijanden waren nog heer en meester op straat.

Vrij? In hoeveel donkere uren hadden wij ons de vrijheid voorgesteld als een stralende dageraad, die eensklaps uitbundig over ons en ons lijden zou opgaan? O, die stilte, beklemmend en geweldig, na het plotselinge zwijgen van het tumult der wapenen ...

Maar het ging alles anders.

In 1940 werden wij letterlijk in de slaap door de oorlog overvallen. Wij hadden hem niet geroepen en wij konden hem niet tegenhouden.

Vijf jaren later kwam de vrede en ook nu schijnt het alsof hij gestuurd werd en niet verworven ...

Hoe rustig en burgerlijk van aard hebben wij toch altijd een geheime bewondering voor macht en machtsvertoon, met alle romantiek daaraan verbonden. Het leek er in september 1944 op, dat wij zo, zonder veel moeilijkheden, ineens zouden overgaan van de heroïsche oorlog in een even heroïsche vrede. Onze nationale gevoelens en onze romantische verwachtingen bereikten een hoogtepunt. Wij hadden als volk, in verhouding tot andere volken als Russen en Polen en Tsjechen betrekkelijk weinig geleden. Het gebeurde niet en nu in mei 1945 terugblikkend lijkt het wel alsof alles er op uit was ons de laatste resten van nationale romantiek te ontnemen. In de meidagen ging de illusie van onze militaire kracht in vijf dagen in rook op. Ook het optreden van De Geer in Engeland leerde ons de nodige bescheidenheid. Het falen van de meeste oude politieke partijen in de verzetsstrijd toonde ons, dat ook de Nederlandse democratie minder gezond was dan wij meenden en dat praten wat anders is dan doen. Het maandenlang schipperen en tasten aler wij ons enige houding wisten te geven tegenover de bezettende macht, opende onze ogen voor het tekort aan zedelijke moed. Het snelle verlies van Indonesië na een kortstondige droom van enige dagen tot grote mogendheid te zijn gepromoveerd (met hoeveel ingenomenheid spraken wij over de ABCD-staten; Nederland opgenomen in het kwartet der grote vier!) leerde ons, dat Nederland in het spel van gigantische machten slechts een kleine rol is toebedeeld.

Met het duren van de oorlog was er de groeiende ontuchtering in een romantisch en overspannen eenheidsstreven, een ontuchtering, die ons ook uit de berichten uit het bevrijde Zuiden bekend werd; en dan was er de geweldige duikeling, die vrijwel elke Nederlander persoonlijk maakte, toen in de laatste winter honger en gebrek zijn door welvaart beschutte woning zijn binnendrongen.

Maar dan was er nog altijd de verzetsbeweging en daarmee de geheime hoop op een grootse en gewelddadige slotacte in een langzaam verlopend drama van uitmergeling, geestelijk en materieel. Onze bevrijding werd echter ingeluid door lunchpakketten uit de lucht, de overstroming van onze mooiste polders toen de voetstappen van de naderende vrede al te horen waren en ten laatste moesten wij de aanwezigheid van bewapende (en zelfs schietende) Duitsers in onze versierde straten dulden, om ons te doen beseffen dat onze vlaggen niet door eigen kracht maar door de macht van anderen beschermd werden.

En toch is onze vrijwording tot een feest geworden, zo groots, zo jubelend, dat de Nederlandse officieren uit het Zuiden en onze

binnenrukkende bondgenoten moesten verklaren zo iets nog niet beleefd te hebben.

Ons volk viert de bevrijding van de druk, wij voelen ons gewassen nu de etterende zweer van het nationaal-socialisme uit ons volksleven is weggesneden: in duizend kleine en grote dingen ervaren wij dagelijks hoeveel er van het goede oude leven is weergekeerd en verrukt zetten wij de requisieten van een vroeger bijna vergeten leven weer op de plaats, onze vlag, ons radiotoestel, onze fiets, enz. enz. Het is niet weinig, al is het niet genoeg, en wij zouden geneigd zijn om de gevangen Duitsers thans nogmaals rustig en als ongeziene toeschouwers door de straten van onze steden te leiden om ze te laten voelen hoe gelukkig dit gemartelde volk zijn kan en hoe mild deze saboteurs en onwillige „Schweinehunde”.

Deze houding van ons volk, deze discipline bij alle blijdschap, deze rust bij alle bewogenheid, deze vreugde om de kleine dingen, terwijl in deze dagen een eeuw zijn afsluiting vindt, volken sterven en herboren worden, zijn er een bewijs van dat ons volk in de afgelopen jaren wezenlijk hetzelfde is gebleven. Deze bevrijding is uniek in de geschiedenis van de bevrijding der volkeren, merkte generaal Kruls, de chef van het Nederlands Militair Gezag in Nederland op en hij had gelijk.

Wij zijn vrij! Wij hebben oorlog gevoerd en lijdelijk en actief verzet gepleegd met alle typische Nederlandse eigenschappen, goede en slechte. Wij willen ons nu niet verdiepen in de vraag of we daarover tevreden mogen zijn of niet. In het buitenland heeft men ons er vaak om bewonderd en ook wij denken met eerbiedige ontroering aan al de grootse daden, waartoe ons volk in staat bleek, zowel individueel als gezamenlijk. Wat wij in de afgelopen oorlog geleerd en afgeleerd mogen hebben, een grote les moet ons allen bijblijven en wij hebben de stellige overtuiging, dat ons volk op dit punt geen vergissing mag maken. Vrijheid is geen marktwaar! Men verkwaanselt haar niet voor de rust; wij mogen haar niet ruilen voor wat grotere welvaart. Zij is meer waard dan ons leven; wij leveren haar niet uit en kunnen haar niet in beheer geven aan andere machten dan aan ons zelf. Dat was aan ons volk als geheel duidelijk in oorlogstijd, onder Duitse overheersing. Niet alleen aan de verzetsbeweging, maar ook aan die grote massa van ons volk, die door het sterk besef van deze waarheid het verzet heeft gedragen en mogelijk gemaakt en die zelf, op eigen wijze, daarvoor de prijs heeft betaald. Dat geldt ook voor nu en voor de toekomst.

De vrijheid van mensen en volken is in de geschiedenis der mensheid altijd met bloed en tranen verworven en bewaard en in de toekomst zal het niet anders zijn. Zij wordt bedreigd door onszelf, door onze vermoeidheid en onze ondermijnde moraliteit; door de fascistische bacillen, die hier na zoveel jaren propaganda en langzaam gegroeide ondemocratische gewoonten zijn ontstaan en achtergebleven. We kunnen de vrijheid ruilen tegen Amerikaanse dollars, Hollandse guldens of Indonesische aandelen ... We kunnen haar stralende schijn beperken en de verhoudingen in de fabriek en tussen werkgever en werknemer buiten haar witte licht houden.

Zij wordt op duizend manieren bedreigd en wij kunnen haar op evenveel manieren verkwaanselen en verraden.

Daarmede verraden wij meer dan de vrijheid zelf, want zij is geen bezit, maar een functie, een mogelijkheid, waardoor wij leven en al datgene kunnen verrichten wat wij als mens, als gelovige, als vrije burger verrichten moeten. In haar bloeien slechts de gerechtigheid en de menselijkheid, en in haar schijnsel worden de visioenen klaar, die onze gesneuvelde makers in hun laatste uren voor ogen stonden.

Terwijl wij dit schrijven is het donker geworden buiten. Vijf jaren lang was het venster van mijn buurman, aan de achterzijde van de tuin, verduisterd. Nu straalt het licht naar buiten en daarachter weet ik al die intieme huiselijkheid, heel die kleine geborgen wereld vol goedheid en goede degelijkheid, waaraan ons volk bekend is in de wereld en waardoor wij in de barre chaos, die achter ons ligt, mede zijn staande gebleven.

Daar ligt onze beperktheid en onze grootheid.

De wind beweegt in de peregomen. Zij hebben hun bloesem verloren en de vrucht is gezet. De lucht is nog bewolkt, maar als het straks regent zal het meiregen zijn.

Er klinkt orgelmuziek. De gedragen melodie van een oude Hollandse psalm. „Geloofd zij God met diepst ontzag ...”

Wij weten het, er is een nuchterheid, die spannender is dan alle romantiek, een geloof, dat stouter wegen zoekt dan de wildste avonturier, en een verlangen, dat de kleinste dingen groot maken kan.

Moge deze nuchterheid, dit verlangen en dit geloof ons deel zijn in een vrij Nederland.

Eén van de mooiste stukken proza ter gelegenheid van de bevrijding in mei 1945 was wel te lezen in het Bevrijdingsnummer van „Vrij Nederland”, geschreven door H. M. van Randwijk.

Bij de herdenking van onze bevrijding lijkt het me goed dit stuk te herdrukken. Gedenkend hen, die voor onze vrijheid vielen en bedenkend dat vrijheid geen marktartikel is, in de staat niet en in de kerk niet.

A.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Oosterwolde (Fr.), Smilde en Ferwerd-Hallum: kand. R. T. Urban te Drachten; te Nagele: ds. T. Dekker te Goes.

Ds. O. W. Bouwsma, pred. te Kampen, die reeds enkele dagen geleden door een hartaanval werd getroffen en daarom in het ziekenhuis te Kampen werd verpleegd, is op dinsdag 7 mei jl. overleden.

Ds. Bouwsma werd geboren op 18 aug. 1912 en diende achtereenvolgens de kerken te IJsselmuiden-Grafhorst (1938-1941), Breukelen (1941-1948) en Kampen (1948-1968).

Dr. J. Douma, Zondag 21 april jl. nam dr. J. Douma afscheid van zijn gemeente te Rijsburg met een predikatie over Filippenzen 3:15-16. Op dinsdag 23 april werd speciaal voor de gemeente een afscheidsavond belegd.

Op zondag 28 april werd dr. Douma door ds. H. Knoop bevestigd als dienaar des Woords te Brunsum-Treebeek. Bij deze gelegenheid preekte zijn bevestigiger over Jeremia 1:11-12. 's Avonds verbond dr. Douma zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over Jeremia 1:17a.

Ds. A. Kamer. Zondag 28 april jl. werd ds. A. Kamer, gekomen van Hijken-Hooghalen, bevestigd als dienaar des Woords te Loenen aan de Vecht. Zijn bevestiger, ds. J. van der Wielen van Zoute Spui bediende daarbij het Woord uit Hebr. 4:12. In de middagdienst deed ds. Kamer intrede met een prediking over Mattheus 18:15-20.

Classis Amsterdam. In de donderdagavond 2 mei jl. gehouden 4e zitting van de februari-vergadering van de Classis Amsterdam, is het tot een scheuring in de Classis gekomen. Reden hiervoor was, dat de bezwaren van de kerk te Halfweg tegen het besluit van de Classis-vergadering dd. 26-4-'67 (zitting 9-5-'67) werden afgewezen.

Het bedoelde besluit behelsde, dat de Classis „geen enkele reden heeft om de trouw aan Schrift en belijdenis” van ds. Schoep in twijfel te trekken” en de kerkeraad te Halfweg verzocht de vergadering dit besluit als onjuist terug te nemen, zulks met name op de gronden welke door de Generale Synode in haar rapport dd. 25-8-'67 waren aangevoerd.

De commissie die tot taak had het bezwaarschrift van de kerk te Halfweg te beoordelen en daarover te rapporteren (rapporteur ds. G. Janssen), wees alle bezwaren van de hand en stelde nu aan de vergadering voor uit te spreken

„... dat de kerkeraad te Halfweg in gebreke is gebleven genoegzame gronden aan te voeren voor bovenbedoelde verzoeken”.

Nadat een aan dit voorstel gekoppelde „verklaring” door de vergadering was afgewezen, werd het voorstel van de commissie aangenomen.

Hierop legde één der afgevaardigden van de kerk te Halfweg een verklaring af dat met deze uitspraak positie is gekozen voor de „Open Brief” en dat daarom aan deze vergadering niet langer mag worden medegewerkt. Daarop verlieten de beide afgevaardigden de vergadering.

Ook één der afgevaardigden van de kerk te Amsterdam-W. legde een soortgelijke verklaring af en verliet de vergadering met de mededeling dat hij zich bij zijn kerkeraad zou verantwoorden.

Kerkdiensten Vlieland. Welke predikant, kandidaat of ouderling, die dit seizoen de vakantie hoopt door te brengen op Vlieland, is bereid op een dezer zondagen: 2-9-16 en 23 juni en 28 juli en vervolgens 4-11-18 en 25 augustus, voor te gaan in de dienst des Woords.

Eventueel kan men zich in verbinding stellen met P. J. Wassenaar, Zoutsloot 11, Harlingen, tel. 0 5178 - 3709.

ADRESSEN

Dr. J. Douma (voorl.): Schinkelstraat 6, Brunssum, tel. (04449) 51717, postbus 46. **Ds. R. Keesenberg**, Postbus 80, Vrijheid (N.T.L.), Suid-Afrika. **Kand. R. T. Urban**, Oudeweg 70, Drachten, tel. (05120) 2255. **Hoogkerk:** sekr. diakonie: J. Kooistra, Matsloot 9, Hoogkerk, tel. (050) 65094. **Maastricht:** scriba: A.

L. P. Rietberg, Elruwe 11, Maastricht, tel. (04400) 33305. „Geestelijke verzorging van varenden” te Rotterdam, grio 270784. **Katwijk:** scriba: J. Ippel, Buitensluisstraat 15 te Katwijk aan Zee, tel. (01718) 5705.

De Heere dankbaar dat Hij weer alles goed maakte, berichten wij U de geboorte van een dochter

IDA

- E. KADIJK
- A. KADIJK-VAN 'T HOF
- Zusje van
- Cobi
- Tine
- Anje
- Simon
- Eline
- Gerrit
- Annette

Sliedrecht, 3 mei 1968
Rembrandtlaan 193

TE HUUR:

WONING MET ACHTER- EN VOORTUIN,

in rustig dorp, met zeer bosrijke omgeving. (Zwembad aanwezig.) Voor 6 personen slaapgelegenheid.

Van 22 juni t/m 5 juli f 120,- per week.

L. W. MOL - ESCHSTRAAT 19 - DALFSEN (Overijssel)
Telefoon 0 5293 - 783

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN ZEVENTIG WEKEN VAN DAN. 9 : 24.

Zijn betekenis in de Raad Gods.

Hoe gaat de toestand in het Midden-Oosten zich volgens de H. Schrift ontwikkelen in betrekking tot Israël en Jeruzalem?

Lees deze brochure. 60 blz.

Toezending direct na ontvangst van slechts f 1,50 op giro 346974 t.n.v. Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften, Rotterdam, Adm. Raephorststraat 20 b.

Theologische Boekhandel en Antiquariaat TON BOLLAND

Samuël Esmeyerstraat 57 - Vlaardingen
Telefoon 010 - 348545

Weer uit voorraad leverbaar:

RONDOM DE OPEN BRIEF I.

2e druk

Omvang 136 pagina's Prijs f 4,50

RONDOM DE OPEN BRIEF II

2e druk

Omvang 80 pagina's Prijs f 4,25

DE VAL VAN ASSEN

door dr. J. Schelhaas Hzn.

2e druk

Omvang 96 pagina's Prijs f 4,95

Ter perse de 2de druk van:

„TWIST DES HEEREN MET ZIJN WIJNGAARD”

door Ds. F. van Deursen, te Haarlem.

Vier toespraken, gehouden op gemeente-avonden van de Geref. Kerk (Vrijgemaakt) te Haarlem, die in druk verschenen om door de Kerkeraad te worden gezonden aan alle leden aldaar. Een aantal bleef beschikbaar voor andere belangstellenden. In verband met deze opzet werd het aanvankelijk niet aangekondigd noch werden en worden recensie-exemplaren verzonden.

De belangstelling voor deze uitgave bleek echter zeer groot en de aandrang om het voor een veel bredere kring beschikbaar te stellen dermate sterk, dat besloten werd tot een 2e druk, die thans ter perse is.

Inhoud:

- I. Welke critiek dienen wij te hebben op en om de „Open Brief”?
- II. Gods milde gedachten over gebrekkige kerken en gebrekkige dienaren.
- III. Dopers radicalisme of Schriftuurlijke lankmoedigheid?
- IV. Het letten op de daden des HEEREN en het onderscheiden van de tijden.

Toezending volgt - direct bij verschijning - na ontvangst van f 3,75 op, postrekening 216828 t.n.v.

Firma Wesdijk en Liebeek
POSTBUS 2 - BARENDRECHT

Heden nam de HEERE tot Zich mijn lieve Man en der kinderen zorgzame Vader

OEDS WIETSE BOUWSMA

pred. der Geref. Kerk te Kampen.

op de leeftijd van 55 jaar.

Psalm 91 : 5 ber.

- Kampen: M. S. BOUWSMA-KNOL
- J. J. KEPPEL-BOUWSMA
- H. KEPPEL
- Harderwijk: D. J. BLOK-BOUWSMA
- J. R. BLOK
- Hattem: M. S. KRUIDHOF-BOUWSMA
- JAC. KRUIDHOF
- Dokkum: J. BOUWSMA
- PH. H. BOUWSMA-MEESTER
- Bolsward: JOH. BOUWSMA
- Groningen: C. BOUWSMA
- Kampen: O. W. BOUWSMA
- M. H. BOUWSMA
- C. BOUWSMA
- en kleinkinderen

Kampen, 7 mei 1968
Burgwal 22

Tuis geen bezoek - Geen bloemen.

Gelegenheid tot condoleantiebezoek vrijdagavond in de Geref. Kerk, Broederweg 34 van 7.30-9.00 uur.

De begrafenis zal D.V. plaatsvinden zaterdag 11 mei a.s. op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Bovenbroeksweg (West) te Kampen.

Vooraf wordt er een samenkomst gehouden in de Geref. Kerk, Broederweg 34, welke aanvangt om 1.00 uur.

Vertrek vanaf de kerk om 2 uur.

De raad van de Gereformeerde Kerk van Kampen deelt langs deze weg mede, dat het de Here behaagd heeft een van de dienaren des Woords,

DS. O. W. BOUWSMA

op 55-jarige leeftijd uit het midden van zijn gezin en de gemeente weg te nemen en hem af te lossen van zijn post.

De kerkeraad gedenkt met grote dankbaarheid de trouwe en met algehele toewijding verrichte arbeid van deze geliefde broeder en bidt de Here der kerk dat Hij de vrucht van zijn arbeid ook na zijn verscheiden nog doe gedijen.

De Here trooste zijn weduwe en kinderen, en beware de gemeente in trouw aan zijn Woord.

Namens de kerkeraad,

J. O. MULDER, h.t. praeses
J. BOS, h.t. scriba

Kampen, 7 mei 1968

Met diepe ontroering geven wij langs deze weg kennis van het overlijden van onze vriend en broeder, onze zeer gewaardeerde collega,

DS. O. W. BOUWSMA,

die op 7 mei door de Here op 55-jarige leeftijd werd weggenomen.

In hartelijke verbondenheid des geloofs mochten wij met hem samenwerken en hij zal in onze kring zeer worden gemist. De Here sterke zijn vrouw en kinderen en beware ons allen samen bij zijn Woord en dienst.

Kampen, C. H. Lindeboom
J. O. Mulder
G. Visee

Groothoek/Natal, Joh. Vonkeman
Kampen, M. R. van den Berg

Kampen, 7 mei 1968

Voor de zeer vele blijken van medeleven, ons betoond tijdens de ziekte en het heengaan van onze lieve Man, Vader en Grootvader

JOHANNES BERGER

zeggen wij U oprecht dank.

Het heeft ons zeer getroost en bemoedigd en doet ons in de kracht des Heeren verder gaan.

G. BERGER-GORT
kinderen en kleinkinderen

Kampen, mei 1968
IJsselkade 53